

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนประสบความสำเร็จ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ได้ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 4) การที่จะพัฒนาการศึกษาให้ได้มีคุณภาพนั้นผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์กรแห่งคุณภาพ โดยการเริ่มสร้างคนในสถานศึกษาให้มีนิสัยแห่งคุณภาพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายได้

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีรูปแบบกระบวนการบริหารที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ผู้บริหารในยุคปัจจุบันต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพ และขณะเดียวกันจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความคิด มีวิจารณ์ญาณ และคิดสร้างงาน (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2541 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับทองอุณ หงส์พันธ์ (2544 : 115) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ทำให้การจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการจัดกิจกรรม ดำเนินไปอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้คนเป็นคนคิดกว้าง มองไกล และใฝ่ดี ผู้บริหารจะเป็นผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่ การปฏิบัติ และบ่งชี้ผลสำเร็จของสถานศึกษา

ผู้บริหารยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเป็นผู้บริหารแบบมืออาชีพกล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและความประพฤติเป็นที่ยอมรับ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ในการทำงาน แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เสมอ มีความสามารถโน้มน้าวให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน มีความเป็นประชาธิปไตย นอกจากจะเป็นผู้บริหารมืออาชีพแล้ว ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดี มีหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งโดยรวมแล้วงานบริหารจะต้องทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจในการปฏิบัติงานอย่างพึงพอใจ

ของสมาชิกและงานบรรลุตฤประสงค์ที่ตั้งไว้ ภายใต้เวลาและงบประมาณที่จำกัด (สมชาย เทพแสง. 2543 : 15-16)

ผู้บริหารจึงต้องมีคุณสมบัติเป็น “ผู้บริหารมืออาชีพ” ซึ่งนั่นก็แสดงว่าผู้บริหารมืออาชีพต้องมีลักษณะการทำงานที่มุ่งสู่ความสำเร็จขององค์กร บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารมืออาชีพจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องงาน เรื่องคน และจะต้องรู้จักตนเองว่ามีคุณลักษณะของผู้บริหารที่ดีหรือไม่

ธีระพงษ์ สาระแสน (2548 : บทสัมภาษณ์) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 นั้น ขึ้นกับการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ กล่าวคือ คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาและรูปแบบการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมาย คือ ผู้เรียนเก่ง ดี และมีความสุข แต่ในสภาพปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างขององค์กร ตลอดจนโครงสร้างการบริหารภายในองค์กรมีการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญผู้บริหารสถานศึกษามีความแตกต่างกันทั้งในด้านคุณลักษณะพื้นฐาน คุณลักษณะเฉพาะตัว และคุณลักษณะเชิงบูรณาการ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 มีความแตกต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการศึกษามีความแตกต่างกันด้วย ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และกำหนดเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3. 2549 : 1 - 2)

- มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหาร
- มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน
- มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
- มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
- มาตรฐานที่ 5 พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
- มาตรฐานที่ 6 ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร
- มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
- มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 10 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

มาตรฐานที่ 11 เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณื

จากการพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3 ส่งผลให้การบริหารงานของผู้บริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ยังคงมีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นอย่างมากที่ต้องดำเนินการส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานของโรงเรียนตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพของภุมา คล่องแคล่ว (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและขนาดโรงเรียนต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้าน และ โยภา ศรีงาม (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาได้ศึกษาปัญหาการวิจัยในชั้นเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่ามีปฏิสัมพันธ์ขนาดสถานศึกษาและตำแหน่งต่อปัญหาการวิจัยในชั้นเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมและรายด้าน นอกจากนี้ ชนนันท์ สุคันธา (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 พบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดสถานศึกษาและสถานภาพ ต่อระดับการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 โดยรวมและรายด้าน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งด้านคุณลักษณะพื้นฐาน คุณลักษณะเฉพาะ/ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว และคุณลักษณะเชิงบูรณาการเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านสถานภาพ ได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับขนาดของโรงเรียนที่มีต่อคุณลักษณะผู้บริหาร

สถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 3 เพื่อจะนำแนวทางไปใช้ในการปรับปรุงตัวผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งเป็นข้อมูลสารสนเทศให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 3 และนำไปพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะครบ 3 ด้าน อันจะส่งผลต่อผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคายเขต 3 ที่มีต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคายเขต 3 โดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดของโรงเรียน และสถานภาพของบุคลากร ที่มีต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคายเขต 3
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคายเขต 3

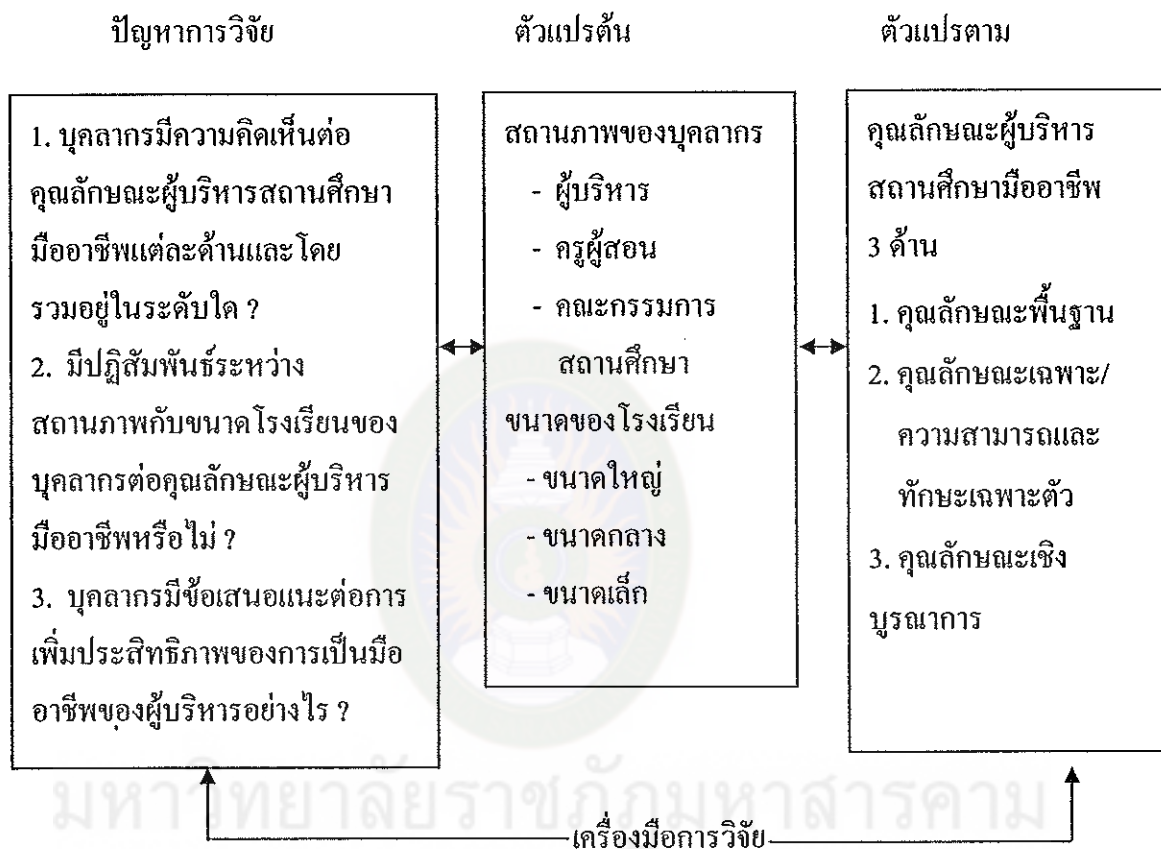
สมมติฐานการวิจัย

มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดของโรงเรียน และสถานภาพของบุคลากรที่มีส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคายเขต 3 ทั้งโดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ตามแนวคิดของสุรศักดิ์ ปาเฮ (2543 : 27 – 33) โดยศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ที่มีต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 อันประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ลักษณะ

ได้แก่คุณลักษณะพื้นฐาน คุณลักษณะเฉพาะ ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว และคุณลักษณะเชิงบูรณาการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 4,462 คน จาก 182 โรงเรียน

2.2 กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Random Sampling) ตามสถานภาพและขนาดของโรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ 354 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

3.1.1 สถานภาพของบุคลากร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ผู้บริหาร
- 2) ครูผู้สอน
- 3) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1.2 ขนาดของโรงเรียน จำแนกเป็น

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 121 คน
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121 – 300 คน
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ โดยจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- ด้านที่ 1 คุณลักษณะพื้นฐาน
- ด้านที่ 2 คุณลักษณะเฉพาะ/ ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว
- ด้านที่ 3 คุณลักษณะเชิงบูรณาการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ หมายถึง คุณสมบัติ 3 ประการในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาแยกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1 คุณลักษณะพื้นฐาน หมายถึง คุณสมบัติจำเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถด้านสารสนเทศ ข่าวสาร ทั้งการจัดเก็บ การจัดระบบการนำไปใช้ รวมทั้งความรู้ ความสามารถในการด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนการนำไปใช้ในการบริหารงาน ภายในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 คุณลักษณะเฉพาะ / ความสามารถและทักษะเฉพาะตัว หมายถึง คุณสมบัติส่วนบุคคล แสดงถึงความสามารถ และทักษะทางการบริหารด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ ความรู้เท่าทันสถานการณ์ ทักษะทางสังคม ทักษะการวิเคราะห์ปัญหา การควบคุมอารมณ์ พฤติกรรมกล้าเสี่ยง การเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม และการเป็นผู้มีวิสัยทัศน์

1.3 คุณลักษณะเชิงบูรณาการ หมายถึง ความสามารถในการนำพฤติกรรม และความรอบรู้ทุก ๆ ด้าน มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพ และประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้สึกไวต่อบุคคลอื่น และความใฝ่รู้

2. บุคลากร หมายถึง ผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3

3. สถานภาพของบุคลากร หมายถึง สถานะของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา แบ่งเป็น 3 สถานภาพ ได้แก่

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รักษาราชการแทนผู้บริหารสถานศึกษาที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2 ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

3.3 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3

ตามกฎกระทรวงที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2546 ที่ไม่ใช่ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้แทนครู

4. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง ขนาดของโรงเรียนที่เปิดทำการสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ปีการศึกษา 2549 โดยจำแนกตามจำนวนนักเรียนได้ 3 ขนาด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3. 2549 : 25) ดังนี้

- 4.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 121 คน
- 4.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121-300 คน
- 4.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษานำไปใช้เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนเพิ่มประสิทธิภาพของความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาเมื่ออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3